

Het vuur

Er waren twee broers, ze waren zonen van Titanen, de ene heette Prometheus, de andere Epimetheus. Toen lang geleden de goden van de Olympus tegen de Titanen vochten, hebben deze broers de Olympiërs geholpen, want Prometheus dacht altijd ver vooruit en hij had al gauw begrepen dat zij de overwinnaars zouden zijn. Dat is allemaal gebeurd in het begin der tijden. Ondanks die hulp is Zeus heel wat keren kwaad geweest op Prometheus. Dat had ermee te maken dat Prometheus een goede vriend was van de mensen. Zonder hem zou ons leven er zelfs nu nog anders uitzien.

Zeus ergerde zich vaak aan de mensen. Soms werd hij zo driftig dat hij het hele mensenras uit wou roeien, maar als dan Prometheus kwam, bracht hij Zeus weer tot bedaren. Hij nam het altijd voor de mensen op, net zo lang tot Zeus ervan afzag hen te straffen. Maar Zeus bleef zich opwinden over wat die allemaal deden en vooral over hun steeds grotere kennis. 'De verwaandheid!' gromde hij dan. 'Ze willen een leventje leiden als goden...'

Eigenlijk kwam het doordat Prometheus in de leer was gegaan bij Athena. Van haar leerde hij niet alleen allerhande kundigheden, ook vergaarde hij wetenschappelijke kennis. En alles wat hij geleerd had gaf hij door aan de mensen. Was hij er niet geweest, wij zouden maar weinig weten van bijvoorbeeld metaalbewerking, van wiskunde en sterrenkunde, of hoe de weg te vinden op zee aan de hand van de stand der sterren. Ook onderwees hij ons hoe je een tempel moest bouwen.

Op een keer maakten de goden ruzie over het offeren van ossen en stieren. Welk deel van het offer-

Prometheus betekent: die vooruit denkt; **Epimetheus** betekent: die achteraf denkt.

De mensen offerden dieren aan de goden om hen te eren en gunsten af te smeken. Het dier werd gedood en op een altaar verbrand; de goden genoten van de geuren die ervan opstegen. Soms, als er een groot onheil moest worden afgewend, werd er een mens geofferd. Meestal was dat een jong meisje of een kind. Bijvoorbeeld *Iphigeneia*, die werd geofferd toen *Artemis* de wind tegenhield, waardoor de schepen van de Grieken niet konden uitvaren om naar Troje te varen. Zodra het offer gebracht was, stak de wind op. Ook in onze tijd worden er mensen geofferd. Soldaten geven hun leven voor het vaderland. Martelaren offeren zich voor een zaak waarin zij geloven. Christus heeft zichzelf geofferd om de mensen van hun zonden te verlossen.

dier moesten de mensen aan de goden offeren en welk deel mochten zij voor zichzelf houden? Ze konden het er niet over eens worden en *Apollo* stelde voor *Prometheus* erbij te roepen. *Prometheus* dacht altijd goed na, zei *Apollo*, het offeren zou voortaan moeten gebeuren zoals hij bepaalde.

Prometheus vroeg een beetje tijd. 'Ik zal jullie iets laten zien', zei hij, 'en dan moet *Zeus* beslissen. Heb dus even geduld.'

Hij slachtte daarop een stier, stroopte de huid eraf en naaide van de huid twee zakken. Al het vlees, het vet, de ingewanden, sneed hij in brokken en de beenderen hakte hij in stukken. In de ene zak stopte hij het vlees en daar bovenop legde hij de darmen en de maag. In de andere zak deed hij de beenderen en die dekte hij af met een laag vet. *Prometheus* zette de twee zakken voor de goden op de grond. Met een uitnodigend gebaar zei hij: 'Nu is het aan u, machtige *Zeus*, om aan te wijzen welk deel voor de goden zal zijn en welk deel voor de mensen.'

Zeus keek eerst in de ene zak, daarna in de andere. Er steeg een vieze lucht op uit de zak waar darmen en maag bovenop lagen en *Zeus* haalde zijn neus op. Hij hoefde niet lang na te denken en wees naar de andere zak, die met het vet. *Prometheus* had zoiets wel verwacht. Eén voor één keerde hij nu de zakken om en liet de inhoud over de grond rollen. Toen zagen de goden welke offergave *Zeus* voor hen had uitgekozen – beenderen en vet!

Zeus kon er niet om lachen. Woedend kwam hij uit zijn zetel, liep stampvoetend om het vlees en de beenderen heen en riep: 'Is dat voor de mensen? Krijgen zij al het beste vlees? Nou, het is goed hoor, maar dan zullen ze het rauw moeten eten! Ik neem ze het vuur af!'

En dat heeft hij gedaan: hij heeft ze het vuur afge-

nomen. *Zeus* strafte de mensen voor iets waar zij geen schuld aan hadden.

Het was een hard leven, een leven zonder vuur. De kou was nog niet het ergste, al was dat in de winter-tijd ook vreselijk. Vooral in de bergen, waar de sneeuw lang bleef liggen. Maar nog erger was het dat zij al hun voedsel rauw moesten eten. Er werd geen brood meer gebakken; ze aten koude pap van meel vermengd met melk of water. Al gauw zag je alleen nog magere kinderen. Er waren veel zieken.

Prometheus kreeg spijt van de grap die hij had uitgehaald en besloot de mensen te helpen. Hij zou ze

Geen vuur hebben betekende niet alleen gebrek aan comfort. Mensen die geen vuur konden maken en bewaren leefden als dieren. Zij moesten hun voedsel bijeenzoeken en met primitieve middelen jagen. Pas met het vuur konden zij een min of meer vaste verblijfplaats kiezen. Zonder vuur kan geen metaal worden gesmolten en gesmeed tot nuttige voorwerpen (koper, brons, zilver, ijzer); er is dan geen ontwikkeling mogelijk.

vuur brengen. Hij zou het vuur stelen van de goden. Want die hadden daar nooit gebrek aan, zij hadden een vuur dat nooit doofde, ergens verborgen op de Olympus. Hij overlegde met Athena en zij beloofde hem te zullen helpen. Er was een deurtje waar bijna niemand van wist en dat altijd op slot zat. Als hij drie keer op die deur klopte, zou zij hem openmaken. Maar het moest zo gebeuren dat geen van de goden er iets van merkte.

Prometheus heeft toen zo'n lange droge staak van een venkelplant geplukt. Daarmee is hij in een maanloze nacht langs de noordkant van de Olympus naar boven geklommen. Het gebergte torende donker boven hem uit tot aan de donkere hemel. Hij sloop tussen de struiken en klom naar boven. Eerst langs de geitenpaadjes, daarna langs de bijna onzichtbare sporen die door wilde dieren gemaakt waren. Steeds was hij erop bedacht geen geluid te maken. Eindelijk was hij er. Het deurtje had hij gauw gevonden, dat had Athena hem goed uitgelegd. Zodra hij drie keer had geklopt, ging het open. Zij nam hem bij de hand en bracht hem naar het vuur dat nooit doofde. Daar was het, in een grot, rode vlammen boven smeulend houtskool dat altijd bleef branden. Prometheus pakte een brok gloeiend houtskool en stopte het in de holle venkeltak. Aan de buitenkant was er niets van te zien. Geen gloeiend schijnsel, zelfs geen sliertje rook.

Met zijn venkeltak is hij weer naar beneden geslopen, de berg af. Telkens keek hij achterom. Was een van de goden wakker geworden? Maar het bleef doodstil op de berg en hij ging verder, uiterst behoedzaam, tot hij halverwege was. Vandaar af is hij, opgelucht en blij, hollend naar de mensen toe gegaan. En hij gaf ze het vuur.

Pandora

Zeus was razend.

Allereerst nam hij op de mensen wraak. Om hun hoogmoed, beweerde hij. Hephaistos kreeg opdracht van klei een vrouwenfiguur te maken. Toen het beeld klaar was, liet Zeus alle vier de winden komen en die bliezen het beeld leven in. Daar stond toen een levende vrouw. Zeus beval de godinnen haar mooi aan te kleden en sieraden te geven. Ze was de mooiste vrouw die er ooit had geleefd. Ze kreeg de naam Pandora.

Pandora betekent: die alles geeft.

Hermes moest Pandora naar Epimetheus brengen, Prometheus' broer, en hem zeggen dat Zeus hem de vrouw ten geschenke gaf. Epimetheus weigerde het geschenk aan te nemen. Prometheus had hem op het hart gedrukt niets aan te nemen wat van de goden kwam, en vooral niet als Zeus het hem zond. Want Prometheus had wel voorzien dat Zeus niet hemzelf maar zijn broer iets aan zou bieden, omdat die zonder achterdocht te koesteren alles aan zou nemen. Die weigering maakte Zeus nog veel razender.

Hij heeft toen voor Prometheus een vreselijke straf bedacht. Hij liet hem door een adelaar wegvoeren naar de Kaukasus en daar moest Hephaistos hem vastketenen aan een steile bergwand. Geheel en al naakt hing Prometheus daar en elke nacht kwam er een aasgier en pikte hem zijn lever uit; overdag groeide de lever weer aan. Jaar in jaar uit heeft Prometheus die kwelling doorstaan, misschien wel eeuwenlang. Maar wat betekent tijd voor de goden?

Intussen was Epimetheus zo bang geworden door het lot dat zijn broer had getroffen, dat hij Zeus gesmeekt heeft om toch maar alsjeblieft met die vrouw te mogen trouwen. En dat is toen gebeurd. Maar Zeus had hem niet zomaar een mooie vrouw aangeboden, hij had van haar ook een domme gans gemaakt. Pandora was van top tot teen zoals mooie domme meisjes altijd worden voorgesteld: ze was eigenwijs, bemoeizuchtig, kwebbelziek, verwaand en onbetrouwbaar. Zo'n vrouw kwam in het huis van Epimetheus wonen: dat was de straf die Zeus voor de mensen had bedacht. Hoe geslepen was Zeus! Want hij wist dat Prometheus een vat had verborgen in het huis van Epimetheus, een vat met een stevig deksel erop. En dat hij zijn broer had laten beloven dat vat nooit ofte nimmer open te maken.

De Kaukasus is een lange bergketen in het land dat nu Georgië heet, aan de oostkust van de Zwarte Zee. Daar was vroeger het land Colchis. Helios, de zonnegod, had er zijn stallen met paarden.

Epimetheus zou dat ook niet doen. Maar nu was Pandora daar. Epimetheus leidde haar rond door zijn huis en zei: 'Je mag alles gebruiken wat je nodig hebt, lieve kind, er is alleen één ding waar je af moet blijven. Dat vat daar in die hoek. Het is van mijn broer. Ik weet niet wat erin zit, maar hij heeft gezegd dat ik moet zorgen dat het deksel er altijd goed op blijft. Nou ja. Verder is alles nu net zo goed van jou als van mij.'

Zeus heeft voorzien wat er zou gebeuren. Dat Pandora, zodra ze een keer alleen in huis was, het deksel van dat ene vat zou tillen om er eventjes in te gluren. En dat deed ze. Wat zat erin? Daar zaten alle plagen in die de mensen kunnen kwellen! Als een zwerm horzels vlogen ze naar buiten, ze verspreidden zich over de hele wereld! Daar kwamen ze: Ziekte, Ouderdom, Krankzinnigheid, Zware Arbeid, Hartstocht, Versla-

Als we spreken van een doos van Pandora, bedoelen we daarmee dat iets dat leuk en ongevaarlijk lijkt wel eens akelige gevolgen kan hebben. Prometheus zal al die kwalen voor de mensheid waarschijnlijk niet in een doos hebben bewaard, als er al dozen bestonden in die lang vervlogen tijd. Een vat is waarschijnlijker. In vaten van aardewerk (de Latijnse naam hiervoor is *amforen*, enkelvoud *amfoor* of *amfora*) werden olie en wijn bewaard.

Volgens sommige mythevertellers was Pandora de eerste vrouw op de Aarde. Zij is het mooie, domme vrouwtje, gezonden door de goden, dat aan alles schuld heeft. Niet alleen in de Griekse mythen komen zulke vrouwenfiguren voor; in het scheppingsverhaal in de Bijbel vervult Eva, de vrouw van Adam, dezelfde rol. Zij werd voorgesteld als een mooie, aantrekkelijke vrouw die Adam verleidde om van de door God verboden vrucht te eten. Zij – niet Adam – draagt de schuld van de verdrijving uit het Paradijs. Die gedachte ligt diep verankerd in de christelijke beschaving. Maar in oude joodse geschriften is sprake van een andere vrouw van Adam, die eigenlijk de eerste vrouw op aarde was. Dat was Lilith. Zij was net als Adam door God van klei gemaakt. En ze eiste dezelfde rechten op die Adam had en wilde een gelijk deel hebben van het genot dat het liefdesspel hun beiden gaf. Dat maakte Adam woedend. Hij beklagde zich bij God. Toen heeft God Lilith verbannen en hij maakte uit Adams rib een tweede vrouw, een die mooi was en dom en kwebbelziek.

Het geheim van Prometheus luidde: als Zeus ooit bij de godin Thetis een zoon zou verwekken, zou deze zo sterk zijn dat hij hem, Zeus, van de troon zou stoten. Toen Zeus dit hoorde, besloot hij Thetis dadelijk te laten trouwen met een sterveling. Dit was Peleus, hun zoon was Achilles. Achilles was de jonge held die meevocht in de Trojaanse oorlog en daarbij zijn leven verloor. Daarmee kwam er (volgens Hesiodos) een eind aan het Tweede Bronzen Geslacht, de halfgoden die in verscheidene oorlogen vochten en waartoe ook de Argonauten behoorden.

vingen... en nog veel meer. Ze vlogen rond en het eerst van al staken ze Pandora zelf, die werd door bijna allemaal gestoken. En ook Epimetheus, die op haar gegil naar huis kwam hollen, werd gestoken. Daarna stortten de kwalen en plagen zich op alle andere mensen.

Prometheus had in het vat ook de Hoop opgesloten, maar zij ontkwam niet. Ze zat onder de rand en zit daar nog, want net toen zij naar buiten wou vliegen, deed Epimetheus vlug het deksel er weer op.

In al die lange jaren dat Prometheus aan de rotswand zat vastgeketend, is Hermes een aantal keren bij hem gekomen. Hij werd door Zeus gestuurd.

Prometheus kende een geheim. Een geheim dat van groot belang was voor Zeus en dat wist Zeus. Hermes moest proberen gedaan te krijgen dat Prometheus het hem vertelde. Maar Prometheus weigerde het prijs te geven.

Steeds weer kwam Hermes bij hem en altijd tevergeefs. Tot eindelijk Prometheus toestemde – hij zou het geheim vertellen, op voorwaarde dat hij zijn vrijheid terugkreeg. 'Eerst losmaken, anders zeg ik niets.' En Zeus stemde toe, hij kon niet anders. Hij moest en zou dat geheim weten.

Heracles trok juist in die tijd op een van zijn reizen door de Kaukasus. Hij heeft toen met een goed gemikt schot de aagier doodgeschoten. Hermes en Heracles hebben samen de ketenen losgemaakt. En nadat Prometheus wat heen en weer had gelopen en zijn armen en benen los had geschud, heeft hij fluisterend het geheim aan Hermes verteld.

